

Kvarnängens Gård i Vendelsö, borta sedan 25 år

Ett utdrag ur Vendelsöbon Sven Erik Edbergs samlade "Vendelsöbilder" där han beskriver lokala miljöer i små korta intressanta artiklar

Sven Erik Edberg

Han har genom åren samarbetat med två välkända hembygdsforskare i trakten, Henry Hall och Kjell Olsson och han påpekar ofta själv att mycket fakta kommer från dessa.

Bilderna är oftast hans egna men kommer också från Henry och Kjells samlingar.

Sven Erik är född år 1930 och tillbringade sin barn- och ungdom i Ådalen men kom till Stockholm 1947 och till Vendelsö 1952 där han gifte sig och byggde eget hem.

År 1965 köpte han vackra villa Alsvik och bor nu som änkling i en lägenhet i Källtorp.

Han har varit verksam i livsmedelsbranschen i grossistledet under hela sitt yrkesliv.

Låg mitt i Vendelsö

Ursprungligen ett torp med anor sedan 1600-talet. Ursprungligen Quarntorp.

Fanns med bland Barbro Natt och Dags arvslotter daterad 1664 efter föräldrar och make.

Enligt Henry Hall kan man spåra det ursprungliga huset till 1740-talet.

Den stiliga mangårbyggnaden

Gården var lantgård med skogsegendomar till 1967 och köptes på 1920-talet av Josef Jonsson (1870-1940) med hustrun Augusta. Han kallades "Is-Jonsson" eftersom han drev Isbolaget i Hagalund. Gården användes då som sommarbostad.

Karin Othén berättar att Jonssons inhägnade hela området för att folk inte skulle stjäla ved under kriget. Det hände att han jagade folk på sina ägor med hagelbössa. När barn skulle till Lycksjön för att bada var de tvungna att låna nyckel för att komma in på Kvarnängens område. Augusta skötte gården till 1955. Jonsson donerade de två lejon som står på Norrbro vid Operan. Sonen Gunnar med hustru Hilde tog över Kvarnängen 1958, och renoverade huvudbyggnaden.

Marianne Jerreholt bodde i ett av husen på 1950-talet när hennes farbror, Bertil och Natalia Bååth, arrenderade Kvarnängen och drev jord- och skogsbruket samt

gjorde dagsverken. Hon och kusinen Åsa Bååth blev på 1950-talet bjudna till Jonssons på julgransplundring och fick se det fina huset från insidan. Marianne blev även biten av Jonssons hund, men fick åka till provinsialläkaren Chambert i direktörens fina amerikanare. Att få åka i det fina vrålåket blev ett bra "plåster på såret". På 60-talet bosatte sig Jonssons året runt i huvudbyggnaden och år 1968 sålde de till Byggbolaget Reinhold Gustafsson som sålde vidare till Haninge kommun.

Huset fick sluta sina dagar som samlingsplats för Vendelsö Scoutkår från år 1983. Vid den då nödvändiga renoveringen fann man att längst inne i det ut- och tillbyggda huset fanns den ursprungliga lilla stugan, kanske byggd på 1700-talet.

Huset brann ner 1997 och Eva Gripenfors, omtyckt scoutledare i Vendelsö Scoutkår skriver:

"Branden blev en gräslig upplevelse!

Jag minns tydligt första gången jag kom till Kvarnängen för scouternas räkning. På sätt och vis sorgligt, även om det skulle bli bra för oss scouter. I mina tidigare minnen var det ju en levande gård med djur, men nu var det en förfallen ödegård. Det tog flera år för oss att renovera huset. Ibland lekte man med tanken att få bo där.

Vi kom igång med scoutverksamheten och kunde njuta av vårarnas explosion i markerna av allehanda blomster. En av våra traditioner blev att plantera lökar på höstarna, för att sedan kolla vad som kom upp.

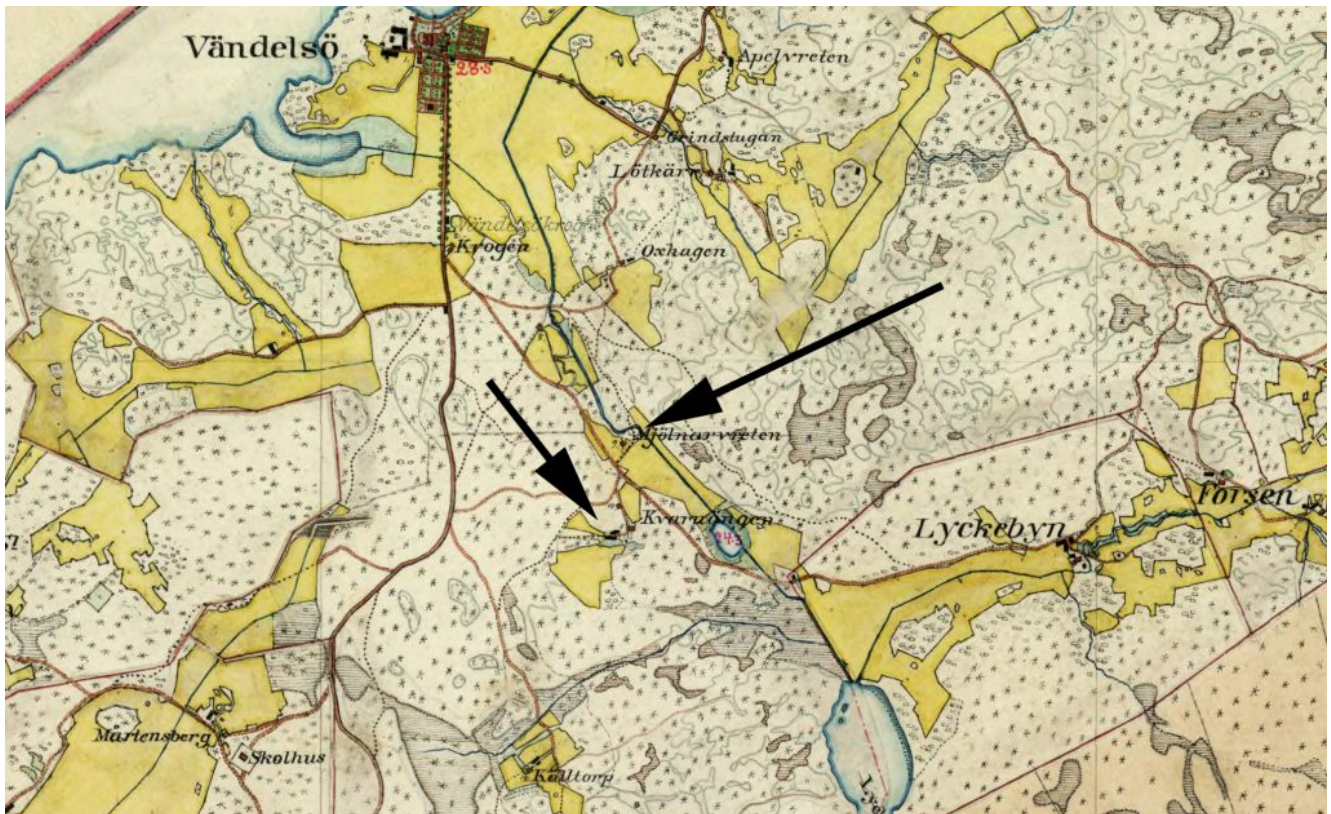
Branden var så överklig. Jag var sista ledare att ha möte i huset. Flera av våra scouter tog så illa vid sig att de slutade med scouting.

Dagen efter stod en främmande man vid polisavspärrningen. Vi blev misstänksamma och frågade vad han tittade på.

Med tårar i ögonen berättade han då att det var hans barndomshem."

Kvarnängens gård ägs sedan slutet av 1990-talet av Dan Gustafsson, som vårdar skogen, anlägger dammar och vägar och förbereder för framtida bebyggelse.

Kompletteringar om Wendelsö Quarn och Mjölmarvreten.

Som vi ser på Häradskartan från 1905 här ovan så går Lyckån fram i ådalen nedanför Kvarnängen på sin väg från Lycksjön till Drevviken. Här vid Mjölmarvreten gör ån två 90 graders vinklingar och där fanns Wendelsö Ouarn, senare Mjölmarvreten, och vi ser också en kvarndamm, ibland kallad Kvarnsjön. Enligt Henry Hall låg på dessa marker redan i slutet på 1500-talet en kvarn tillhörig Vendelsö Gård. Vid två 90 graders vinklingar i Lyckån kan man idag se tecken på en sprängd ränna genom berget och lämningar av stensättningar i åbrinken som antyder var kvarnhjulet fanns. Kvarnbyggnaden låg troligen på sydöstra sidan av ån på den kulle man ser intill brinken.

I en notering från 1970-talet kan man läsa att delar av grunden då var synliga och att det på västra sidan fanns rester av den troliga mjölnarbostaden och en välbevarad jordkällare.

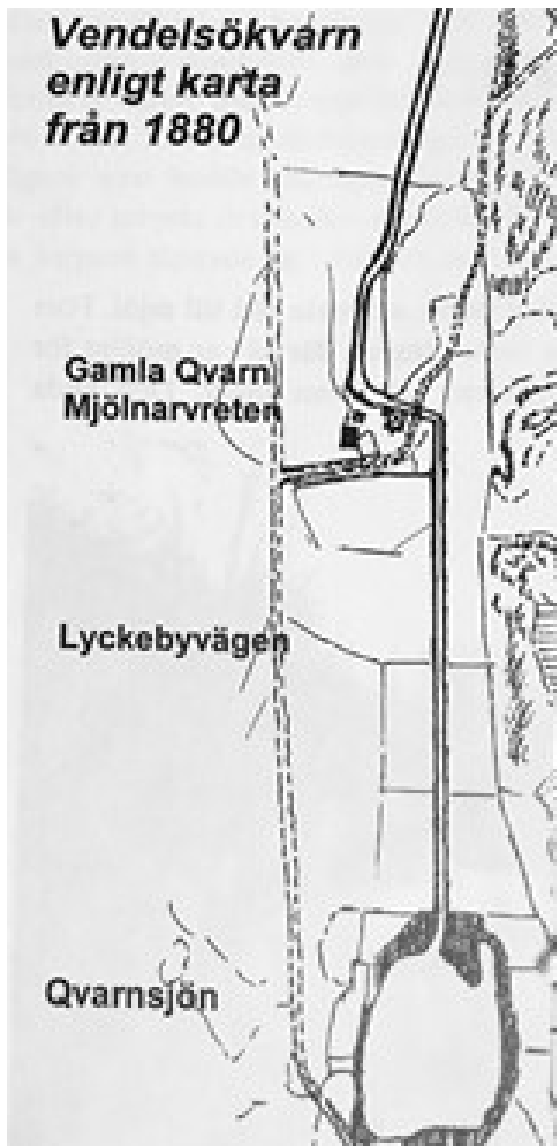

Den sprängda rännan. Foto Ann Winberg

I dagsläget är Lyckån en spillra av sitt forna jag och vegetationen på västra sidan nästan ogenomtränglig vilket gör en grundlig undersökning mycket svår.

Delar av en äldre cementerad byggnad finns ännu kvar i västra åbrinken några meter från vattenfåran, troligen rester efter ett senare tvätteri.

Dammen är numera mer eller mindre torrlagd.

Teckning av Henry Hall 1995 som bygger på karta från 1880. Det är på denna karta som namnet Mjölnarvreten första gången nämns

Utdrag ur kommunens kulturmiljöinventering 2018.

Vendelsö gamla kvarn:

"Kulturmiljön utgörs av en ådal med rester efter Vendelsö gamla kvarn. Området ligger i den centrala - södra delen av Vendelsö drygt 300 meter söder om Vendelsö centrum. Idag finns här ett grönområde med uppväxta lövträd i en dalgång utmed den å, som löper från Lycksjön i sydsydost till Drevviken i norr. Området omges av småhusbebyggelse i väster och öster. Vendelsö säteri hade vid slutet på 1500-talet frälse landbor i Kumbla, Näsby, Vändelsö och Gudö. Att dessa var delaktiga i att driva ett kvarnprojekt är ju inte osannolikt.

På 1882 års karta benämns huset på platsen "Gamla Qvarn". Förbi kvarnen går enligt denna karta en mindre väg, över ån, åt nordost. Ådalgången är idag

*trädbevuxen, men den äldre åkermarkens former kan anas som flacka ytor.
Våtmarken i sydsydost kallas Qvarnsjön på denna karta.
Vendelsö kvarn omnämns redan i första husförhårsprotokollet från 1746.”*